

Zpráva o šetření

ve věci podmínění propuštění dítěte z porodnice do péče rodičů „vydáním souhlasu“ orgánu sociálně-právní ochrany dětí

Na veřejnou ochránkyni práv se dne 19. 6. 2015 obrátila paní M. I. (dále jen jako „stěžovatelka“), bytem XXXXX, v situaci, kdy jí Porodnice A odmítla předat dceru K. P.¹ do péče s tím, že je k tomu třeba vyčkat souhlasu orgánu sociálně-právní ochrany dětí.

A - Předmět šetření

Šetření² jsem zaměřila na postup Městského úřadu Vyškov (dále též jen jako „OSPOD“), který na základě oznámení a žádosti porodnice vydal „souhlas“ s propuštěním dítěte do péče rodičů (matky).

B - Skutková zjištění

B. 1 Informace zjištěné před zahájením šetření

Ještě před zahájením šetření se pověřená pracovnice Kanceláře veřejného ochránce práv s ohledem na závažnost situace obrátila s dotazem na stav věci na vedoucí oddělení sociálně-právní ochrany dětí odboru sociálních věcí Městského úřadu Vyškov, která ji informovala, že dítě bylo dne 26. 6. 2015 předáno porodnicí do péče rodičů. Rovněž ji informovala, že úřad s rodinou dlouhodobě a intenzivně spolupracuje.

Přestože dítě bylo předáno do péče rodiny, rozhodla jsem se ve věci zahájit šetření postupu Městského úřadu Vyškov při výkonu sociálně-právní ochrany K. P.

V rámci šetření jsem oslovila Městský úřad Vyškov se žádostí o vyjádření³ k postupu OSPOD ve věci propuštění K. z porodnice do péče rodičů a dále zaslání kopií dokumentů vztahujících se ke komunikaci OSPOD s porodnicí a s rodinou. Současně jsem uvedla, že mám za to, že postup, kdy porodnice žádá souhlas OSPOD k předání dítěte do péče rodičů, nemá oporu v zákoně a že na to měl OSPOD poskytovatele zdravotních služeb upozornit, a nikoliv „vydávat souhlas“ s propuštěním dítěte do péče rodičů.

B. 2 Vyjádření úřadu

¹ Dříve pojmenovanou M. I. - jméno rodiče změnili při uznání otcovství.

² Dle ustanovení § 14 zákona č. 359/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů.

³ Dle ustanovení § 15 zákona o veřejném ochránci práv.

Z vyjádření Městského úřadu Vyškov ze dne 29. 7. 2015 vyplývají následující informace. Dne 17. 6. 2015 porodnice kontaktovala OSPOD, aby jej vyrozuměla o předčasném narození dítěte a o tom, že matka odmítá setrvat v porodnici. Pracovnice OSPOD porodnici požádala, aby ji informovala o prospívání novorozence dítěte a o kontaktu rodičů s dítětem, neboť OSPOD s rodinou intenzivně spolupracuje.

Dále cituji z vyjádření OSPOD: *„Hlavním důvodem poskytování intenzivní sociálně-právní ochrany dětí v rodině je těžká mentální retardace matky a zároveň skutečnost, že starší dcera E. vyžaduje v důsledku vrozené srdeční vady zvýšenou péči. OSPOD v rodině mnohdy zaznamenal nevhodné hygienické podmínky a znepokojivé situace při péči o E. Matka není schopna sama bez pomoci otce zajišťovat péči o děti. Otec je na rodičovské dovolené, přesto mnohdy zůstává péče o děti na matce.“*

Městský úřad Vyškov dále ve svém vyjádření uvedl, že s ohledem na zmiňované okolnosti má za to, že spolupráce OSPOD s porodnicí při propuštění dítěte do rodiny byla v jeho zájmu. Bylo nutné zajistit, aby rodiče byli připraveni na péči o další dítě a aby hned po jeho příchodu do rodiny mohla být nastavena pomoc poskytovatele sociální služby. Splnění oznamovací povinnosti ze strany poskytovatele zdravotních služeb bylo v souladu se zákonem, jelikož šlo o ohrožené dítě dle § 6 zákona o sociálně-právní ochraně dětí.⁴ OSPOD reagoval v zájmu dítěte, kdy pracovníci OSPOD svým postupem chtěli předejít možným rizikům. V průběhu prověřování situace OSPOD adekvátně komunikoval s porodnicí a průběžně i s rodiči, kteří nevnímali práci OSPOD nikterak negativně.

C - Hodnocení věci ochránkyní

Z vyjádření Městského úřadu Vyškov vyplývá, že si úřad zřejmě neuvědomuje či nepřipouští, že propuštění dítěte ze zdravotnického zařízení (ani z porodnice) **nelze podmiňovat souhlasem OSPOD⁵**, neboť takové zmocnění nevyplyvá z žádného právního předpisu.

Splnění oznamovací povinnosti ze strany poskytovatele zdravotních služeb bylo v souladu se zákonem, neboť se týkalo dítěte, u něhož byly naplněny podmínky ustanovení § 6 zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Taktéž nepopírám potřebu sociální práce OSPOD s rodinou a nutnost ověření připravenosti rodiny na zajištění péče o další dítě. To je nepochybně zcela v kompetenci OSPOD, a je to dokonce jeho povinností v případě rodiny, se kterou dlouhodobě spolupracuje právě z důvodu prevence nedostatečné péče o prvorozené dítě.

Vzhledem k tomu, že OSPOD s rodinou dlouhodobě intenzivně pracoval již před narozením druhé dcery, musel, dle mého názoru, dobře znát poměry a připravenost rodiny na přijetí dalšího dítěte do péče. OSPOD sám uvedl, že v rámci intenzivní spolupráce rodiče mimo jiné připravoval i na příchod dalšího dítěte

⁴ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

⁵ Prostudováním spisové dokumentace Om jsem zjistila, že stejný postup OSPOD uplatňoval i v případě E. P.

do rodiny. Prostudováním spisové dokumentace jsem zjistila, že OSPOD rodinu skutečně často navštěvoval a projednával s rodiči otázky spojené s péčí o děti i s chodem domácnosti apod. Poslední návštěvu v rodině před narozením K. OSPOD uskutečnil dne 4. 6. 2015 (tedy necelých 14 dnů před jejím narozením), kdy zjistil, že rodina se na příchod dalšího dítěte připravuje.⁶ OSPOD tedy poměry rodiny dobře znal z předchozích šetření a nerozporuji ani jeho postup, když se chtěl ujistit o podmínkách v rodině bezprostředně po porodu, stejně jako ověření dostupnosti služby rané péče. Ani rodina, dle vyjádření úřadu, nevnímala spolupráci s OSPOD negativně.

Co se však týče postupu OSPOD a porodnice, kdy podmínili propuštění dítěte do péče rodiny souhlasným stanoviskem OSPOD, musím uvést, že takový postup zákon neumožňuje. Nikterak nezpochybňuji, že oznámení ze strany porodnice o narození K. bylo v souladu s ustanovením § 10 odst. 4 zákona o sociálně-právní ochraně dětí.⁷ Nezpochybňuji ani reakci OSPOD na toto oznámení, když tedy ještě ověřil aktuální situaci v rodině. Spolupráce OSPOD a porodnice byla v tomto ohledu zcela legitimní. Od toho je však třeba odlišovat, že **porodnice není oprávněna zadržovat dítě do doby „vydání souhlasu“ OSPOD⁸ s jeho propuštěním do péče rodičů a podmiňovat propuštění dítěte tímto souhlasem.** Jestliže si této skutečnosti nebyli vědomi pracovníci porodnice, měli je na to upozornit pracovníci OSPOD. Takový postup je v rozporu s právním řádem České republiky. Nemá žádnou oporu v zákoně a odporuje ústavnímu pořádku České republiky.⁹ Vydáním souhlasu s propuštěním dítěte z porodnice do péče rodičů se OSPOD dopustil překročení svých pravomocí, neboť k vydání takového souhlasu nemá zákonné zmocnění.¹⁰

⁶ Ze záznamu o šetření z téhož dne na listu 91 spisu Om 104/2013 vyplývá, že rodiče již měli nachystanou postýlku, povlečení, zavinovačku a výbavičku pro kojence. Domácnost byla v pořádku. Předpokládaný termín porodu byl stanoven na červenec. OSPOD závěrem konstatoval, že za podmínky spolupráce rodiny jak s OSPOD, tak pracovníci rané péče, bude možné s častým dohledem ponechat druhé dítě v rodině.

⁷ Ustanovení § 10 odst. 4 věty první zákona o sociálně-právní ochraně dětí říká, že: „Státní orgány, pověřené osoby, školy, školská zařízení a poskytovatelé zdravotních služeb, popřípadě další zařízení určená pro děti, jsou povinny oznámit obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností skutečnosti, které nasvědčují tomu, že se jedná o ohrožené děti uvedené v § 6, a to bez zbytečného odkladu poté, kdy se o takové skutečnosti dozví.“

⁸ Písemné sdělení obsažené na listu 99 spisu Om 104/2013.

⁹ Srov. čl. 10 odst. 2 usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, který definuje právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života.

Dále čl. 32 odst. 4 Listiny základních práv a svobod, který stanoví, že péče o děti a jejich výchova je právem rodičů; děti mají právo na rodičovskou výchovu. Práva rodičů mohou být omezena a nezletilé děti mohou být od rodičů odloučeny proti jejich vůli jen rozhodnutím soudu na základě zákona.

Základní premisa rodinného života, tedy že dítě nemůže být odděleno od svých rodičů proti jejich vůli, je dána taktéž čl. 7 a 9 Úmluvy o právech dítěte (sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o přijetí Úmluvy o právech dítěte).

Právo na respektování rodinného života je chráněno rovněž čl. 8 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., ve znění sdělení č. 41/1996 Sb.).

¹⁰ Srov. čl. 2 odst. 3 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústavy České republiky, jak vyplývá ze změn provedených ústavními zákony č. 347/1997 Sb., č. 300/2000 Sb., č. 395/2001 Sb., č. 448/2001 Sb., č. 515/2002 Sb., č. 319/2009 Sb., a č. 71/2012 Sb. a č. 98/2013 Sb.: „Státní moc slouží všem občanům a lze ji uplatňovat jen v případech, v mezích a způsoby, které stanoví zákon.“ A rovněž čl. 2 odst. 2 Listiny základních práv a svobod: „Státní moc lze uplatňovat jen v případech a v mezích stanovených zákonem, a to způsobem, který stanoví zákon.“

Shrnuji, informování OSPOD o situaci dítěte, jehož situace nasvědčovala naplnění podmínek ustanovení § 6 zákona o sociálně-právní ochraně dětí, ze strany porodnice bylo namístě a v souladu se zákonem. Stejně tak ověření aktuální situace v rodině ze strany OSPOD bylo zcela v souladu se zákonem. Za situace, kdy by se rodiče rozhodli ukončit hospitalizaci dítěte, přičemž by byl OSPOD přesvědčen, že nejsou schopni zajistit adekvátní péči o dítě, zákon o sociálně-právní ochraně dětí mu dává jasně vymezené nástroje k řešení situace dítěte.¹¹

S ohledem na vyjádření OSPOD musím dále uvést, že jeho úkolem není posuzovat zdravotní rizika novorozence. To je v kompetenci poskytovatele zdravotních služeb. OSPOD by zde samozřejmě mohl sehrát podpůrnou roli v případě vysvětlení potřeby udělení souhlasu zákonných zástupců s hospitalizací dítěte, pokud by ji vyžadoval jeho zdravotní stav. Posouzení nezbytnosti hospitalizace dítěte je pak plně v kompetenci poskytovatele zdravotních služeb. Jestliže by byly dány podmínky hospitalizace bez souhlasu¹² a zároveň by zákonní zástupci takový souhlas neudělili, měl by se poskytovatel zdravotních služeb obrátit s patřičným podáním k soudu.¹³

OSPOD nemá ze zákona o sociálně-právní ochraně dětí ani na základě jiného právního předpisu pravomoc k udělení souhlasu s propuštěním dítěte ze zdravotnického zařízení do péče rodičů. Jestliže by porodnice žádala souhlas OSPOD k propuštění dítěte do péče rodičů, OSPOD by měl upozornit na to, že jeho souhlasným stanoviskem nelze podmiňovat propuštění dítěte do péče rodičů.

¹¹ Hlava II zákona o sociálně-právní ochraně dětí upravuje opatření na ochranu dětí, konkrétně viz ustanovení § 14 odst. 1 a ustanovení § 16.

Dále viz též ustanovení § 924 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, ve znění pozdějších předpisů, ve spojení s ustanovením § 452 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů.

¹² Dle ustanovení § 38 odst. 1 zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování, ve znění pozdějších předpisů: „Pacienta lze bez souhlasu hospitalizovat, jestliže a) mu 1. bylo pravomocným rozhodnutím soudu uloženo ochranné léčení formou lůžkové péče, 2. je nařízena izolace, karanténa nebo léčení podle zákona o ochraně veřejného zdraví, 3. je podle trestního řádu nebo zákona o zvláštních řízeních soudních nařízeno vyšetření zdravotního stavu, b) ohrožuje bezprostředně a závažným způsobem sebe nebo své okolí a jeví známky duševní poruchy nebo touto poruchou trpí nebo je pod vlivem návykové látky, pokud hrozbu pro pacienta nebo jeho okolí nelze odvrátit jinak, nebo c) jeho zdravotní stav vyžaduje poskytnutí neodkladné péče a zároveň neumožňuje, aby vyslovil souhlas.“

¹³ Srov. čl. 8 odst. 6 Listiny základních práv a svobod: „Zákon stanoví, ve kterých případech může být osoba převzata nebo držena v ústavní zdravotnické péči bez svého souhlasu. Takové opatření musí být do 24 hodin oznámeno soudu, který o tomto umístění rozhodne do 7 dnů.“

Dále viz ustanovení § 105 odst. 2 občanského zákoníku: „Převzetí člověka do zařízení poskytujícího zdravotní péči oznámí poskytovatel zdravotních služeb do 24 hodin soudu; to platí i v případě, je-li člověk v takovém zařízení zadržen. Soud o učiněném opatření rozhodne do sedmi dnů.“

Ustanovení § 40 odst. 1 písm. a) zákona o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování: „Poskytovatel oznámí soudu do 24 hodin hospitalizaci pacienta podle § 38 odst. 1 písm. b) a c); obdobně se postupuje, jestliže pacient, zákonný zástupce nebo opatrovník pacienta souhlas odvolal a nadále existují důvody pro hospitalizaci bez souhlasu“.

Ve spojení s ustanovením § 75 odst. 1 zákona o zvláštních řízeních soudních: „Zdravotní ústav, ve kterém jsou umístovány osoby z důvodů uvedených v jiném právním předpise, je povinen oznámit do 24 hodin soudu, v jehož obvodu zdravotní ústav je, převzetí každého, kdo v něm byl umístěn bez svého písemného souhlasu“ a ustanovením § 77 odst. 1 téhož zákona: „Soud rozhodne bez jednání do 7 dnů od převzetí. K projednání věci svolá jiný soudní rok. Jiný soudní rok se koná zpravidla ve zdravotním ústavu.“

Otázkou nahrazení souhlasu zákonných zástupců s hospitalizací nezletilého dítěte se zabýval též Ústavní soud nálezem ze dne 17. 2. 2015, III. ÚS 916/13 (dostupné na <http://nalus.usoud.cz>).

D - Závěry

Na základě výše popsaných zjištění a úvah jsem ve smyslu ustanovení § 18 odst. 1 zákona o veřejném ochránci práv dospěla k přesvědčení, že se Městský úřad Vyškov dopustil pochybení spočívajícího v postupu, kdy připustil podmínění předání dítěte z porodnice do péče rodičů „vydáním souhlasu OSPOD“, přičemž k takovému postupu nemá zákonné zmocnění.

Zprávu o šetření zasílám starostovi města Vyškova a žádám, aby se v zákonné lhůtě 30 dnů od jejího doručení vyjádřil ke zjištěným pochybením a informoval mě o přijatých opatřeních k nápravě – v daném případě postačí, když se pracovníci úřadu seznámí s mými závěry a budou z nich napříště vycházet. Zpráva shrnuje mé dosavadní poznatky, které mohou být podkladem pro závěrečné stanovisko.

Zprávu zasílám rovněž stěžovateli.

Mgr. Anna Š a b a t o v á, Ph.D.
veřejná ochránkyně práv